

Contribuția românească la Sinodul de la Iași (1642)

Pr. Prof. Dr. Alexandru MORARU

Reforma Protestantă¹ și Contrareforma papală² din secolul al XVI-lea au creat, între altele (în secolele următoare), în Europa Apuseană și Răsăriteană, interese politice partinice, „răpiri” reciproce de bunuri și credincioși, conflicte interetnice și interconfesionale, multe dintre acestea în detrimentul Ortodoxiei. Dacă prin apariția Protestantismului, Biserica Romano-Catolică a pierdut în afară de averi și un însemnat număr de credincioși³, aceeași Biserică Apostolică a căutat prin diferite mijloace (mai cu seamă prin uniatism)⁴ să-și „remedieze” situația cifrică (procentuală), prin asaltul asupra Bisericii Ortodoxe, din diferite țări europene, dar și din Orientul Apropiat⁵.

---

¹ Avem în vedere pe cei trei mari reformatori cu învățăturile lor și anume: *Martin Luther* (1483-1546), *Ulrich Zwingli* (1484-1531) și *Jean Calvin* (1509-1564); vezi amănunte despre ei la: Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Milan Šesan, Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, vol. II (1054-1982), București, 1993, p. 206-221, împreună cu bibliografia adiacentă; tot în această categorie se înscrie și *Reforma din Anglia*, cf. *ibidem*, p. 222-228.

² Amintim că: „La dezorientarea pe care a produs-o Reforma lui Martin Luther și Jean Calvin în Biserica Romano-Catolică, decenii întregi papii nu au putut să răspundă decât cu măsuri externe, cu interdict, inchiziție, război și exterminare”, cf. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Milan Šesan, Pr. Prof. Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 228; abia Conciliul de la Trident (1545-1563) a declanșat Contrareforma; referindu-se la aceasta, un istoric bisericesc a afirmat următoarele: „Dezvoltarea catolicismului post-tridentin a primit numele de *Contrareformă*, pentru că centralismul papal, susținut energic de ordinul iezuiților, a căutat pe de o parte să stăvilească prin toate mijloacele și metodele Reforma Protestantă, iar pe de alta să se realizeze reforma interioară a catolicismului, în care n-a reușit pe deplin. El nu se deosebește de catolicismul medieval decât prin modernizarea mijloacelor și a metodelor folosite pentru propaganda catolică în lume”, cf. Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, *Istoria Bisericească Universală*, București, 1992, p. 467.

³ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Ed. a II-a, București, 1992, p. 497-498 și 504-507.

⁴ I. Pulpea-Rămureanu, *Limbajul necreștin folosit de papalitate față de celelalte confesiuni creștine*, în „Ortodoxia”, VI (1953), nr. 2-3, p. 394-429; M. Šesan, *Ortodoxia în fața reformei și a Uniatiei*, în „Mitropolia Ardealului”, VII (1962), nr. 3-6, p. 262-283.

⁵ D.M. Nicol, *Byzantium – its ecclesiastical history and relations with the Western World*, Londra, 1972; G. Fedalto, *La Chiesa latina in Oriente*, vol. I, Verona, 1973; Silviu Dragomir, *Istoria desrobirii religioase a românilor din Transilvania*, tom I, Sibiu, 1920.

În fața acestei situații triste, Biserica Ortodoxă a căutat să-și apere propria identitate prin mijloace misionar-pastorale (apologetice, polemice, teologice, culturale, mișcări naționale), dar și pe cale diplomatică; trebuia să facă față nu numai influențelor protestante sau atacurilor catolice, ci și intrigilor ce se țesau la Poarta Otomană (de către protestanți și catolici), loc ce a devenit un alt „bastion” de luptă împotriva Bisericii Ortodoxe⁶.

În contextul acțiunilor de apărare a credinței ortodoxe în fața islamului, a prozelitismului catolic și protestant, amintim că reprezentanți ai Ortodoxiei Răsăritene au alcătuit *Mărturisiri de credință*, unele cu caracter particular: *Ghenadie al II-lea Scholarios*, Patriarh Ecumenic (1454-1456; 1462-1463; 1464-1465)⁷, *Mitrofan Kritopulos*, Patriarh al Antiohiei (1636-1639)⁸, și spătarul *Nicolae Milescu* (1636-1708)⁹; altele, însă, au avut caracter oficial, fiind aprobate în sinoade de către reprezentanții Ortodoxiei și anume: *Mărturisirea Ortodoxă* a lui Petru Movilă¹⁰ și

⁶ N. Chitescu, *Ortodoxie și Protestantism*, în „Ortodoxia”, II (1950), nr. 3, p. 383-439; Ș. Papacostea, *Români în epoca Reformei*, în „Studii de istorie”, nr. 4, 1958, p. 55-78; D. Manu, *Activitatea Patriarhului ecumenic Ieremia II pentru întărirea Ortodoxiei*, în „Glasul Bisericii”, XXXIII (1974), nr. 3-4, p. 328-338.

⁷ Este o scurtă *Mărturisire de credință* în 12 articole, după numărul celor 12 Apostoli, numită la început: *Despre calea mântuirii oamenilor*; iar mai târziu: *Mărturisirea de credință a patriarhului Ghenadie*; a fost alcătuită la solicitarea sultanului Mahomed al II-lea (1451-1481), cuceritorul Constantinopolului (în 29 mai 1453), pentru a cunoaște mai bine credința creștină; după *Simbolul niceo-constantinopolitan* (325 și 381), ea este prima scriere Simbolică a Bisericii Ortodoxe, cf. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Mărturisirea de credință a Patriarhului ecumenic Ghenadie al II-lea Scholarios*, în „Ortodoxia”, XXXVI (1984), nr. 4, p. 462-499.

⁸ A fost alcătuită la rugămintea teologilor din Helmstädt (Germania), în 1625; a expus în 23 capitole doctrina ortodoxă în spirit irenic, cf. Diac. Ioan I. Ică, *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos. Însemnătatea ei istorică, dogmatică și ecumenică*, Teză de doctorat în Teologie, în „Mitropolia Ardealului”, XVIII (1973), nr. 3-4, p. 208-473.

⁹ Un tratat dogmatic-apologetic publicat la Stockholm în 1667 (în care s-a abordat învățătura ortodoxă despre Sfânta Euharistie), intitulat: *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens, id est sensus Ecclesiae Orientalis, scilicet graece, de transsubstantione corporis Domini, aliisque controversis...* (*Manual sau Steaua Răsăritului strălucind în Apus, adică părerea Bisericii Ortodoxe Răsăritene despre prefacerea Trupului Domnului și despre alte controverse...*), cf. Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, *Mărturisirea de credință a Spătarului Nicolae Milescu. „Stella Orientalis Occidentali splendens”*, în „Ortodoxia”, X (1958), nr. 4, p. 511-538.

¹⁰ Referitor la această problemă există o bibliografie impresionantă, cf. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 45-47; cele mai recente lucrări privitoare la această temă, vezi la: Pr. Conf. Dr. Nicolae Chifăr, *Sinodul de la Iași (1642) – evocare istorică la aniversarea a 360 de ani*, în volumul omagial *Slujitor al Bisericii și al Neamului Părintele Prof. Univ. Dr. Mircea Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române, la împlinirea vârstei de 70 de ani*, Cluj-Napoca, 2002, p. 250-259; Drd. Daniel Niță-Danielescu, *Importanța și semnificația Mărturisirii Ortodoxe de la Iași (1642) în Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, în *ibidem*, p. 366-371; o lucrare mai recentă despre acest mitropolit vezi la: Nestor, Mitropolitul Olteniei, *Viata îmbunătățită, nevoițele duhovnicești și ortodoxia neîndoielnică ale Sfântului Mitropolit Petru Movilă al Kievului și a toată Ucraina*, București, 1996.

Pavăza Ortodoxiei a lui *Dositei al II-lea Notara*, Patriarhul Ierusalimului (1669-1707)¹¹.

Dintre Mărturisirile de credință de mai sus, o vom pomeni, doar pe cea alcătuită de Mitropolitul Petru Movilă al Kievului (1633-1648), analizată și aprobată în Sinodul de la Iași (1642), la care au contribuit și delegații Bisericii noastre.

Mai întâi de toate, trebuie să amintim faptul că *Sinodul de la Iași din 1642 s-a întrunit aici pentru a discuta Mărturisirea de credință a lui Petru Movilă*. Ea a fost scrisă, cel puțin, din două motive: a) pentru a combate *Mărturisirea de credință calvinistă* apărută la Geneva, în două ediții, în limba latină (în 1629) și apoi în limba greacă (în 1633)¹², pusă pe seama Patriarhului Ecumenic Chiril Lukaris (care a păstorit cu întreruperi între 1612-1638)¹³; și b) pentru a prezenta, pe scurt, catolicilor și protestanților adevărata învățătură a Bisericii Ortodoxe.

Prin urmare, această *Mărturisire de credință ortodoxă* este o operă fundamentală a marelui teolog și cărturar Petru Movilă¹⁴, *fiu de domn român*, refugiat în Polonia cu familia sa, din pricina vitregiilor vremii.

¹¹ Cuprinde 18 decrete și 4 întrebări și răspunsuri. A urmat planul Mărturisirii ce i-a fost atribuită Patriarhului Chiril Lukaris, vorbind despre: Dumnezeu, creație, om, providență, Hristos, har, Biserică, Sf. Taine, viața de apoi, cf. Vasile Loichită, *Mărturisirea lui Dositei*, în „Candela”, LIII-LIV (1942-1943), p. 173-226; Manu Dănuț, *Sinodul de la Ierusalim (1672). Importanța lui pentru întărirea Ortodoxiei secolului al XVII-lea*, în „Glasul Bisericii”, XXXIII (1974), nr. 5-6, p. 445-453; idem, *Importanța Sinoadelor Răsăritene din secolul al XVII-lea pentru unitatea Ortodoxiei*, Teză de doctorat, București, 1986, p. 128-139.

¹² Apărută prin acțiunea calvinistilor în frunte cu predicatorul valdenz Antonie Leger și ambasadorul Corneliu Haga de la Constantinopol, cf. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Milan Șesan, Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, p. 307.

¹³ A făcut studii la școlile apusene din Padua și Veneția, iar apoi în Ostrog și Vilna, unde a tipărit cărți antilatine și a dus o luptă aprigă împotriva iezuiților; a petrecut o vreme în Țările Române, primind ajutoare în acțiunile sale; în calitate de patriarh al Alexandriei (1602-1620), a vizitat din nou Țările Române, fiind sprijinit în demersurile sale anticaltoice; amintim că, pe timpul „Războiului confesional occidental de 30 de ani (1618-1648), Patriarhul Chiril, în calitate de etnarh al grecilor, a fost silit de împrejurările extrem de grele în care trăia Biserica Ortodoxă în Imperiul Turcesc, să oscileze diplomatic între rivalitățile ambasadelor catolice (franceză și germană) și protestante (engleză și olandeză) și să caute apropiere de puterile calviniste... Apropierea sau simpatia Patriarhului Chiril față de reprezentanții calvinisti, care l-au ajutat materialicește și politicește, a fost exploatată de aceștia prin abuz până la compromitere chiar profesională”, cf. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Milan Șesan, Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală*, p. 307; Chiril Lukaris a fost victima nu numai a catolicilor sau a protestanților, ci, pe de altă parte, a turcilor și a latinofonilor greci, în frunte cu Chiril Kontaris, urmașul său la scaunul patriarhal din Constantinopol; toate acestea au dus la arestarea și exilarea lui Chiril Lukaris și, în final, la sugrumarea sa de către ieniceri, la 7 iulie 1768, cf. Teodor M. Popescu, *Recenzii. Patriarhul Chiril Lukaris văzut după trei sute de ani*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LX (1942), nr. 9-10, p. 454.

¹⁴ S-a născut, se pare, în 1696, din Simion și Marghita Movilă; tatăl său a fost domn în Țara Românească și Moldova; mai târziu, mama sa a fost călugărită sub numele de Melania; din familia lui, unii au fost domni în Țara Românească și Moldova, ori ierarhi; după moartea tatălui său, împreună cu mama și frații săi au fost nevoiți să pribegască în Tara

Cunoscându-i însemnătatea, fiind convins de valoarea ei și dorind să nu rămână numai o mărturisire de credință personală, a ținut să fie oficializată printr-un sinod. În acest sens, în calitate de mitropolit al Kievului, a convocat un sinod printr-o pastorală¹⁵, din 24 iunie 1640, pentru 8 septembrie, același an (1640). Întrucât în 8 septembrie în Biserica Ortodoxă se prăznuia o sărbătoare mare, Nașterea Maicii Domnului, deschiderea sinodului plănuit s-a amânat pentru ziua următoare, 9 septembrie 1640. În acea zi, Sinodul a fost deschis de Mitropolitul Petru Movilă, în biserica *Sf. Sofia* din Kiev, „printr-un lung discurs, în care a arătat motivele convocării și misiunea nobilă pe care o au ei, participanții, în fața întregii Ortodoxii”¹⁶. La acest sinod au mai participat și alți ierarhi din Mitropolie, teologi, monahi, preoți ș.a.¹⁷, dându-i-se, astfel, o mare importanță *Mărturisirii de credință ortodoxă* a mitropolitului kievean. Amintim că ea a fost scrisă în limba latină, cu titlul: *Expositio fidei Ecclesiae Rusiae Minoris*, împărțită după cele trei virtuți teologice: *credința, nădejdea și dragostea*, cuprinzând 261 de întrebări și răspunsuri. Nu mai insistăm asupra discuțiilor avute asupra ei, ci accentuăm faptul că aici nu s-a ajuns la un acord în ceea ce privește două puncte, de influență catolică, și anume: *prefacerea Sf. Daruri* la rostirea cuvintelor: „Luați, mâncați...” și „Beți dintru acesta...” și *acceptarea purgatoriului*. Pentru aceste motive, s-a decis să se ceară părerea Patriarhului

---

Românească, apoi, în Polonia, unde s-au așezat definitiv. A învățat carte la casa părintească, apoi la Frăția Ortodoxă din Liov (Lvov, Lemberg); după călugărie (în 1625), doi ani mai târziu (1627), a ajuns arhimandrit și egumen al renumitei Lavra Pecerska din Kiev; în 1633 a fost ales Arhiepiscop și Mitropolit al Kievului, Haliciului și a toată Rusia (Rusia Mică), lăsând multe realizări pe tărâm bisericesc și cultural până la moartea sa (în 1646); el a alcătuit între altele: *Slujebnicul* (1629), *Litos* (1644) și *Catehismul pe scurt* (1645), cf. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ed. a II-a, București, 1992, p. 32-47, împreună cu bibliografia.

¹⁵ Iată ce arăta între altele: „Nu de puțin timp toată Biserica Ortodoxă Rusească a fost supusă unei puternice persecuții și nu a fost în stare să alunge de la sine lupii cei răpitori. De aceea, mulți ortodocși, unii din neștiință, alții din cauza participării la slujbele și predicile lor, s-au reformat pe sine, așa că este foarte greu să cunoști dacă mai sunt ortodocși sau sunt numai cu numele. Toată Biserica noastră Rusească este stricată nu în dogmele Bisericii creștinești (care se țin neschimbate), ci în obiceiurile care se poartă la rugăciune și viața evlavioasă. La acestea privind cu ochiul tulburat și inima întristată, ne-am îngrijit de acestea”, cf. întregul text la: Macarie, *Istoria Bisericii Ruse*, tom. XI, Moscova, 1883, p. 57-581.

¹⁶ Pr. Dănuț Manu, *Importanța Sinoadelor Răsăritene ...*, p. 101.

¹⁷ Între aceștia pomenim pe: *Isaia Borisovici*, fost episcop de Luck, care l-a reprezentat pe titularul *Atanasie Puzyna*, *Avram Stragonski*, fost episcop de Pinsk, mandatar al Episcopiei de Lvov, *Silvestru Gulevici*, episcop de Przemysl, *Sivestru Kosov*, episcop de Mecislav, *Samuel Sicik*, arhimandrit de Luck, *Iosif Kononovici*, rector la Academia din Kiev, mai târziu episcop de Metislav, *Inochentie Gizel*, mai apoi rector al Academiei și arhimandrit de Lavra Pecerska, *Isaia Trofimovici Koslovski*, egumen al Mănăstirii *Nikolski*, *Ignatie Oxenovici Starușici* ș.a., cf. Pr. Dănuț Manu, *Importanța Sinoadelor Răsăritene ...*, p. 101.

Ecumenic de la Constantinopol¹⁸. După altă serie de discuții, în încheiere, *s-a hotărât să se convoace un nou sinod*, la care să poată participa delegați ai mai multor Biserici Ortodoxe, care să cerceteze și să se pronunțe asupra *Mărturisirii de credință* a Mitropolitului Petru Movilă. Propunerea convocării unui alt sinod a fost înaintată și Patriarhului Ecumenic, care a fost de acord cu ea. Iată cum descrie această hotărâre un mare istoric al Bisericii noastre: „S-a unit cu această părere [cu a sinodalilor] și mitropolitul Petru; și stăruitor cum era, nelăsând lucru de azi pe mâine, *a și început pregătirile pentru aceasta. Căci părerea icumenicului însemna un nou sobor – un sinod – cu delegați de ambele părți, cu dispute și cu hotărâri de care se lega soarta Bisericii și a credincioșilor din Polonia mai ales, dar și din toată Ortodoxia* (subl. n.). Pentru aceea sol a trimis la patriarhie să se arate acolo starea Bisericii și a credinței din Ucraina polonă, de unde ieșise mărturisirea sa a cărei cercetare și aprobare o dorea.

Dar unde să se adune delegații pentru cercetarea cărții? În Constantinopol sunt stăpâni turcii cari nu sufereau decât cu grele jertfe morale și materiale pe ghiauri [creștini]; pe lângă turci mai erau miniștrii, rezidenții statelor apusene, cari aceștia făceau mai mult propagandă religioasă, catolică sau protestantă, decât politica mireană a statelor lor. În Polonia era stăpânire catolică, greu apăsătoare a ortodocșilor și care nu vedea de loc cu ochi binevoitori ridicarea și întărirea Ortodoxiei. *Dar la mijloc între Chiev și Tarigrad se afla ortodoxă din vechi[me], plină de biserici și mănăstiri, bucuroasă de oaspeți, cunoscută bine și de mitropolitul Chievului – era țara lui de naștere și a neamului lui –, și de Greci ortodocși din Răsărit cari călătoreau des aici și-si prelungeau vizitele, dobândind daruri în închinări de mănăstiri cu sate și moșii: Această țară era Moldova* (subl. n.). Se întâmpla ca atunci să domnească în Moldova un domn cu alese însușiri pentru biserică dar și cu slăbiciuni pricinuitoare de rele și țării și lui. Este Vasile Lupu sprijinitor cu mâna largă și mereu plină a bietelor patriarhii și mitropolii sărace și nechibzuite din Răsărit. El le plătea datoriile, el le lua sama la cheltuieli. El pune și socotea patriarhi, le da sfaturi și-i amenința. Cu dreptul a fost asemuit cu împărații bizantini scutitori ai Ortodoxiei. *Bună țară și potrivit Domn [Vasile Lupu] pentru un sinod cercetător de dogme creștine* (subl. n.).

Spre acest Domn se îndreptă Mitropolitul Petru Movilă, îndemnându-l să primească a fi gazda delegaților sinodului ce avea să fie. Vasile Lupu primi (subl. n.)¹⁹.

Cu toate că descrierea Părintelui Niculae M. Popescu pare una „romantată”, ea exprimă însă un adevăr istoric: decizia Mitropolitului Petru Movilă *de a se ține un sinod în țara sa de origine (Moldova) pentru motivele arătate, unde îl avea drept mare susținător pe domnitorul Vasile Lupu (1634-1653)*, el însuși sprijinitor

¹⁸ Vezi pe larg la Prof. Iustin Moisescu, *În legătură cu Mărturisirea Ortodoxă*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXVI (1948), nr. 5-8, p. 354-360.

¹⁹ Pr. Niculae M. Popescu, Membru al Academiei Române, *Pomenirea Mitropolitului Petru Movilă și a Sinodului de la Iași*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LX (1942), nr. 9-10, p. 394-395.

al Răsăritului Ortodox²⁰, și care a acceptat ținerea unui sinod la Iași. În același timp, după ce Patriarhul Ecumenic Partenie I (1639-1644) a fost de acord cu această propunere, se pare că domnitorul moldovean a intervenit atât la Poarta Otomană, cât și la regele Poloniei, ca delegații Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, cât și ai celei ucrainene de la Kiev să le permită venirea la Sinodul de la Iași, la începutul toamnei anului 1642²¹. De fapt, domnitorul Vasile Lupu este cunoscut și la noi ca un consecvent sprijinitor al Bisericii și al culturii românești în Moldova²², ajutat, îndeaproape, de vrednicul Mitropolit cărturar Varlaam al Moldovei (1632-1653)²³.

Pentru a înțelege mai bine implicarea „părții” române în Sinodul de la Iași din toamna anului 1642, trebuie să facem referire la un alt Sinod, la cel de la Constantinopol, din mai, același an (1642). Acesta a fost convocat de către Patriarhul Ecumenic Partenie I pentru „a pune capăt disensiunilor și tulburărilor” provocate de *Mărturisirea de credință calvinizantă*²⁴, atribuită fostului Patriarh Ecumenic Chiril Lukaris. O lămurire a acestei situații, dar și reabilitarea Patriarhului Chiril Lukaris o doreau atât Mitropolitul Petru Movilă, cât și domnitorul Vasile Lupu²⁵. În urma discuției *Mărturisirii* calvinizante, la Sinodul de la Constantinopol (din mai 1642), cei prezenți au ajuns la constatarea că Patriarhul Chiril Lukaris nu a fost autorul *Mărturisirii* pomenite; astfel că a fost condamnată numai mărturisirea și nu persoana patriarhului. Concluziile discuțiilor din sinod au fost redactate într-o *Epistolă Sinodală*, care a fost trimisă și Sinodului de la Iași (din 1642). Menționăm că această *Epistolă* este copia Actelor Sinodului de la Constantinopol (mai, 1642), ce are la urmă semnăturile celor 45

²⁰ Nicolae Iorga, *Vasile Lupu ca următor al Împăraților de Răsărit, în tutelarea Patriarhiei de Constantinopol și a Bisericii Ortodoxe*, în „Analele Academiei Române”, seria II, tom. XXXVI, București, 1913-1914, p. 207-236; Fr. Pall, *Les relations de Basile Lupu avec L'Orient orthodoxe et particulièrement avec le patriarcat de Constantinople envisagè surtout d'après les lettres de Ligaridis*, în „Balcanica”, VIII (1945), p. 80-85.

²¹ Pr. Teodor Bodogae, *Din Istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 de ani. Considerațiuni istorice în legătură cu Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943, p. 128.

²² Gh. Băileanu, *Iașul în secolul al XVII-lea. Evenimentele, bisericile și cultura și arta în timpul domniei lui Vasile Lupu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLIV (1968), nr. 1-2, p. 75-78; Mihail Avădanei, *Așezământul școlar de la Trei Ierarhi din Iași, prima instituție cu elemente de învățământ superior din Moldova*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLVII (1971), nr. 5-6, p. 361-364 și „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLVIII (1972), nr. 9-10, p. 775-788; Octavian Șchiau, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978, p. 47-48.

²³ Augustin Z.N. Pop, *Viața mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXIII (1957), nr. 10-12, p. 742-774; Pr. Scarlat Porcescu, *Locul mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă și în viața culturală a poporului român*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXIII (1957), nr. 10-12, p. 841-861.

²⁴ A fost combătută în Sinodul de la Constantinopol din 1638, prezidat de adversarul și dușmanul patriarhului Chiril Lukaris, urmașul său în scaun, filocatolicul Chiril Kontaris, cf. Pr. Dănuț Manu, *Importanța Sinoadelor Răsăritene...*, p. 105.

²⁵ Fr. Pall, *op. cit.*, p. 82.

de participanți. Curios că, printre aceste semnături se găsește cea a Mitropolitului *Petru Movilă*, al Kievului, precum și ale unor reprezentanți moldoveni: Mitropolitul *Varlaam* al Moldovei, Episcopul *Evloghie* al Romanului, Episcopul *Atanasie* al Rădăuților, Episcopul *Gheorghe* al Hușilor și egumenul *Sofronie* de la Mănăstirea *Trei Ierarhi* din Iași, personalități bisericești ce n-au luat parte la Sinodul pomenit (Constantinopol, mai 1642). În această situație, ne punem în-trebarea: ce au căutat semnăturile lor pe actele acestui sinod? Vom răspunde la aceasta, după prezentarea Sinodului de la Iași din 1642.

După cum am pomenit mai sus, Patriarhia Ecumenică a fost de acord cu solicitarea Mitropolitului *Petru Movilă* ca sinodul pentru discutarea *Mărturisirii* sale să aibă loc în Moldova, la Iași. Astfel că, pe la începutul lunii septembrie (în 6 septembrie 1642) a sosit la Iași delegația Patriarhiei Ecumenice, alcătuită din: *Porfirie*, fost mitropolit de Niceea și învățatul ieromonah *Meletie Sirigul*, teolog și predicator de frunte, care făcuse înalte studii la Padua și Veneția și care fusese în Moldova în câteva rânduri și anume: la hirotonirea și instalarea Mitropolitului *Varlaam*, dar și pentru ajutoare²⁶ pentru credincioșii din Marea Biserică a Constantinopolului. Referindu-se la primirea delegației Patriarhiei Ecumenice, Părintele *Niculae M. Popescu* a spus: „*Acești doi delegați fură primiți de Domn cu mare cinste, arătată în audiențe publice și în vizitele ce făcură* (subl. n.)”²⁷. Prin urmare, domnitorul moldovean *Vasile Lupu* a dat importanță atât evenimentului internațional²⁸ de la Iași, dar, în același timp, și onoarei cuvenite reprezentanților Patriarhiei Ecumenice.

Peste câteva zile a sosit și delegația kieveană, trimisă de Mitropolitul *Petru Movilă*, alcătuită din: *Isaia Trofimovici Koslovski*, egumen al Mănăstirii *Sf. Nicolae* din Kiev, profesor de filosofie și fost rector al Academiei de acolo, *Iosif Kononovici Garbatki*, rectorul în funcțiune al vestitei Academii kievene și egumen al Mănăstirii *Teofania* din Kiev, precum și *Ignatie Oxenovici Starușici*, predicator al Catedralei *Sf. Sofia* din Kiev²⁹; prin urmare, o delegație de mari teologi, care cunoșteau bine *Mărturisirea de credință* a lui *Petru Movilă*. De ce n-a venit și *Petru Movilă*? Probabil că: „Prezența sa, ca autor și print, nu trebuia să influențeze dezbaterile”³⁰. De ce n-a trimis atunci alți ierarhi din Biserica sa, fiindcă la Sinodul de la Kiev (din 1640), participau ierarhii din Rusia Mică? Greu de răspuns, din lipsă de documente. *Credem, totuși, că el știa că la sinod vor fi prezenți ierarhii moldoveni, alături de cel puțin un vlădică trimis de către Patriarhia Ecumenică.*

În ceea ce privește Biserica Ortodoxă din Moldova, *cei mai mulți istorici consideră firească și logică participarea reprezentanților ei la sinod*³¹ (părere pe

²⁶ Acestea s-au întâmplat între anii 1632-1633; 1635-1637 și 1639-1642, cf. Pr. Dănuț *Manu, Importanța Sinoadelor Răsăritene...*, p. 112-113.

²⁷ Pr. *Niculae M. Popescu, Pomenirea mitropolitului...*, p. 396.

²⁸ I.P.S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului l-a numit: *Eveniment mondial*, cf. lucrării sale, *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981, p. 180 ș.u.

²⁹ Pr. *Niculae M. Popescu, op. cit.*, p. 396.

³⁰ Dr. *Antonie Plămădeală, Dascăli de cuget...*, p. 186.

³¹ Pr. *Niculae M. Popescu, op. cit.*, p. 397; Pr. *Teodor Bodogae, Din Istoria Bisericii Ortodoxe...*, p. 133; Pr. Prof. Dr. *Mircea Păcurariu, Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol.

care o împărtășim și noi, mai ales pentru prestigiul domnitorului *Vasile Lupu* și al Mitropolitului cărturar *Varlaam*); în schimb, Biserica Ortodoxă din Țara Românească n-a putut fi reprezentată „date fiind raporturile dușmănoase dintre domnitori”³² (*Vasile Lupu și Matei Basarab*).

Așadar, „*trebuie reținut faptul că acum s-au întâlnit într-un sinod, pentru prima dată în istoria Bisericii, reprezentanții celor trei mari ramuri ale Ortodoxiei: greacă, slavă și română*” (subl. n.)³³.

Iată cum descrie același mare istoric bisericesc (Pr. Niculae M. Popescu) Sinodul de la Iași din 1642: „Sinodul se deschisese în ziua de 15 septembrie din anul 1642, după ce în ziua de 14, cu toții se închinaseră evlavios Sfintei Cruci a cărei Înălțare se prăznuia. Iar ședința de deschidere, ca și celelalte, se ținu în trapezăria cea boltită cu piatră și pardosită cu marmură albă și neagră a mănăstirii *Trierarhilor*. Este prenoita și apoi pârjolita, modern numită Sala Gotică de azi. După acte și vechi sinoade văd ședința de deschidere curgând astfel. *Pe jeț, înalt, lângă perețele de răsărit, ședea Vasilie Voivod Domnul Moldovei, îmbrăcat scump și strălucit. La dreapta lui pe jețuri mai joase ședeau vlădicii Moldovei: Varlaam mitropolitul Sucevei și a toată Moldova și Exarh al Plaiurilor, Evloghie al Romanului, Anastasie al Rădăuților, Gheorghe al Hușilor, Sofronie Pociatki ieromonahul și catigumenul Trierarhilor, și alți igumeni și stareți. În dreapta Domnului ședeau boierii mari ai divanului, printre ei fiind Grigorie Ureche cronicarul, Evstratie Dragoș pravilistul, Todirașcu logofătul cancelariei latine a Domnului, și alții*” (subl. n.)³⁴.

Deși nu avem documente sigure care să confirme descrierea Sinodului de la Iași (1642), suntem încredințați că ceremonia de deschidere s-a petrecut așa, fiindcă urma să se analizeze aici *Mărturisirea de credință* a unui prinț moldovean, Mitropolitul Petru Movilă; se petrecea în țara unui voievod strălucit și renumit ce se considera urmaș al bazileilor bizantini; Biserica Ortodoxă din Moldova avea în fruntea ei un mare teolog și cărturar, Mitropolitul Varlaam (fost candidat pentru ocuparea scaunului Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol), împreună cu Sinodul Bisericii Moldovene³⁵; era un „Eveniment mondial” sau mai bine spus se deschidea la Iași un *Sinod panortodox*, ce, mai apoi, prin

II, p. 41; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Milan Šesan, Pr. Prof. Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 311; Dr. Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget...*, p. 185 și alții.

³² Pr. Teodor Bodogae, *Din Istoria Bisericii...*, p. 133.

³³ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, p.41.

³⁴ Pr. Niculae M. Popescu, *Pomenirea...*, p. 397.

³⁵ Iată perioada în care au păstorit aceștia: *Evloghie* al Romanului (fost în două rânduri episcop la *Rădăuți*: înainte de 25 iunie 1623-după 23 mai 1627 apoi retras; a doua oară: 1628-c. începutul an.1639; la *Roman*: înainte de 6 martie 1641-între 18 aprilie-25 iunie, †1644; *Anastasie* al *Rădăuților*: c. începutul an. 1639 - după 5 iulie 1644; apoi la *Roman*: mijlocul anului 1644-retras începutul an. 1658, † ianuarie 1660; *Gheorghe* al *Hușilor* (prima jumătate an. 1634-începutul an. 1645, apoi retras), cf. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ed. a II-a, București, 1997, p. 544, 547 și 549.

hotărârea sa, a primit aprobarea întregii Ortodoxii; la toate întâlnirile însemnate din viața Bisericii creștine primare, iar, mai apoi, a celei Ortodoxe, găsim ceremonii de acest gen, unde împărați, regi sau domnitori (cu suita lor), alături de ierarhi, teologi (și uneori și credincioși) au luat decizii istorice pentru Biserică și creștinătate.

Din descrierea Sinodului reiese, apoi, că însuși Vasile Lupu, asemenea împăraților de la Bizanț și-a avut rolul său de deschizător ale acestora: „*La clipa hotărâtă, Vasile Voivod se ridică, făcu semn de ascultare, și ținu cuvânt despre Biserică și despre învățătura ortodoxă, la urmă poftind pe delegații celor două Biserici să spună ce au adus spre cercetare și cum înțeleg să lucreze*” (subl. n.)³⁶; mai apoi, de cel de mediator, între Meletie Sirigul (care în timpul dezbaterilor a ținut cu tot dinadinsul să obțină de la sinodali nu numai anatematizarea Mărturisirii de credință calvinizantă pusă pe seama Patriarhului Ecumenic Chiril Lukaris, ci și persoana acestuia și delegația kieveană (care l-a apărut cu argumente serioase pe Patriarhul Chiril Lukaris); în aceste dispute Vasile Lupu a fost de partea delegației lui Petru Movilă, care a cunoscut mai bine viața și activitatea Patriarhului Chiril Lukaris, decât Meletie Sirigul, deși bun teolog nu știm din ce motive, dușman înverșunat al fostului patriarh-martir constantinopolitan. (Chiril Lukaris). În finalul dezbaterilor pe tema Mărturisirii calvinizante, delegații „*ucraineni și moldoveni ai sinodului, ca și domnitorul Vasile Lupu, n-au fost de acord cu propunerea lui Meletie, considerând că acea Mărturisire nu este opera lui Chiril, ci a fost pusă numai sub numele său*” (subl. n.)³⁷.

Sinodul a cercetat apoi cele 261 de întrebări și răspunsuri ale Mărturisirii de credință a lui Petru Movilă și asemenea Sinodului de la Kiev (din mai, 1642) au constatat două puncte de influență catolică: Prefacerea Sfintelor Daruri la rostirea cuvintelor „Luați, mâncați...” și „Beți dintru acesta toți...”, precum și locul curățitor, purgatoriul³⁸.

În urma discuțiilor cu privire la cele două puncte catolice, sinodalii, în frunte cu Meletie Sirigul „au apărut vechile adevăruri ortodoxe, arătând că nu există purgator și că prefacerea darurilor are loc în timpul rugăciunii de chemare sau invocare a Sfântului Duh (Epicleza) rostită de preotul slujitor”³⁹.

Menționăm că discuțiile din cadrul sinodului (au fost libere, neconsemnându-se în acte sau procese-verbale, ceea ce îngreunează identificarea participanților la sinod) s-au purtat în limba latină, iar rezultatul acestora (textul Mărturisirii)⁴⁰ a fost tradus concomitent în greaca vorbită de către Meletie Sirigul, fixându-se

³⁶ Preotul Nicolae M. Popescu, *Pomenirea...*, p. 397.

³⁷ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, p. 41.

³⁸ Pr. Nicolae M. Popescu, *Pomenirea...*, p. 399.

³⁹ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe*, ..., vol. II, ..., p. 42.

⁴⁰ Amintim câteva ediții mai noi: *Mărturisirea Ortodoxă*, editată de Nicolae M. Popescu și Gh. I. Moiescu, București, 1942; *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe 1642*, traducere de Alexandru Elian, București, 1981; *Mărturisirea Ortodoxă*, ediția Nicolae M. Popescu și Gh. I. Moiescu, reproducere, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1996.

„temeinic punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe, atât față de Protestantism, cât și față de Catholicism”⁴¹.

Sinodul și-a încheiat lucrările la 27 octombrie 1642, după 43 de zile, iar sinodaliile constatând că *Mărturisirea de credință* a lui Petru Movilă a fost „alcătuită după învățătura Sfintei Scripturi, a Sfinților Părinți și a Sinoadelor Ecumenice, au aprobat-o în unanimitate ca îndreptar pentru toți credincioșii Bisericii Ortodoxe”⁴²; *Mărturisirea de credință* a lui Petru Movilă, „îndreptată și tradusă în limba greacă” a fost trimisă, în 30 octombrie 1642, Sinodului Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol spre validare.

Dacă delegații kieveni au părăsit Iașul în 6 noiembrie 1642, cu bucuria aprobării de către Sinod a *Mărturisirii de credință* a mitropolitului lor, Petru Movilă, ieromonahul Meletie Sirigul se afla încă în capitala Moldovei, la sfârșitul lunii decembrie același an (1642). El tipărea în 20 decembrie 1642 (în tipografia Mănăstirii *Trei Ierarhi* din Iași) o scrisoare prin care a mulțumit domnitorului Vasile Lupu⁴³ pentru ospitalitate și reușita lucrărilor Sinodului; de menționat că scrisoarea respectivă era „precedată de condamnarea Mărturisirii calvinizante”⁴⁴, la urmă apărând semnăturile delegaților greci și kieveni (împreună cu Petru Movilă), dar și a reprezentanților Bisericii Ortodoxe din Moldova: Mitropolitul *Varlaam* al Moldovei, Episcopul *Evloghie* al Romanului, Episcopul *Anastasiu* al Rădăuților și Episcopul *Gheorghe* al Hușilor. Se consideră că acțiunea lui Meletie Sirigul a fost un abuz ce s-a făcut, probabil, în afara sau după încheierea ședințelor Sinodului de la Iași (1642); semnăturile delegaților (și ulterior cea a lui Petru Movilă), dovedesc consensul lor cu hotărârile Sinodului de la Constantinopol din mai 1642, când s-a condamnat numai Mărturisirea calvinizantă, fără presupusul autor, Chiril Lukaris, cum ar fi dorit, Meletie Sirigul.

Și acum o întrebare logică: cum de au semnat ierarhii moldoveni condamnarea Mărturisirii de credință calvinizante în contextul Sinodului de la Iași, de vreme ce, după unii istorici, Biserica Moldovei nici n-a avut reprezentanți la aceasta? Cu toate că nu avem indicații documentare privitoare la participarea delegaților moldoveni la Sinodul de la Iași, considerăm că ea este una logică, normală și firească, de vreme ce Țara Moldovei, precum și Biserica Ortodoxă din Moldova se bucura de prestigiu extern (prin domnul Vasile Lupu și Mitropolitul *Varlaam*) la acea vreme; iar semnăturile moldovenilor de pe scrisoarea⁴⁵ de condamnare a Mărturisirii de credință calvinizantă nu fac altceva decât să confirme ipoteza noastră: reprezentanții statului Moldova și ai Bisericii Ortodoxe din Moldova au luat parte activă la Sinodul de la Iași din 1642.

De remarcat că *Mărturisirea de credință* a lui Petru Movilă a primit aprobarea Sinodului Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, la 11 mai 1643, sub

⁴¹ Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Milan Šesan, Pr. Prof. Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 311.

⁴² Pr. Dănuț Manu, *Importanța Sinoadelor Răsăritene...*, p. 116.

⁴³ B. Mangâru, *Câteva însemnări din Istoria Bisericii Române, cu privire la sinodul de la Iași din 1642*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XXXIX (1915), nr. 3, p. 269-270.

⁴⁴ Pr. Dănuț Manu, *Importanța Sinoadelor Răsăritene...*, p. 117.

⁴⁵ Ipoteză lansată și de Prof. Dr. Milan Šesan, *În amintirea soborului de la Iași din 1642*, în „Candela”, LIII-LIV (1942-1943), Cernăuți, 1943, p. 154-161.

titlul: *Mărturisirea Ortodoxă de Credință a Bisericii Ortodoxe și Apostolice a lui Hristos*⁴⁶, iar în anii următori și de la cei trei patriarhi ai Patriarhiilor Răsăritene: Ioanichie al Alexandriei (1645-1657), Macarie al Antiohiei (1647-1672) și Paisie al Ierusalimului (1645-1660), „*astfel încât ea deveni oficial Mărturisirea de credință a Bisericii Răsăritului*” (subl. n.)⁴⁷.

În cursul vremii, Sinodul de la Iași (1642) a fost denumit în diferite forme, începând de la *quasi-ecumenic*⁴⁸ și *panortodox*⁴⁹ până în a-i minimaliza importanța, vorbindu-se de un *soboraș*⁵⁰ sau de *conferință teologică*⁵¹. Nu este cazul aici să analizăm toate aceste ipoteze, pentru a arăta unde se află adevărul. Noi, însă, mergem pe logica evenimentelor, *numindu-l de la început Sinod*, fiindcă: a) *la el au participat ierarhi și teologi ai Bisericii Ortodoxe* (între care și români); este imposibil ca la acest sinod să nu fi participat domnitorul Vasile Lupu (cunoscut sprijinitor al Bisericii Ortodoxe), alături de marele cărturar și teolog, Mitropolitul Varlaam al Moldovei⁵² (însotit de ierarhii săi sufragani), dând astfel importanță cuvenită Sinodului internațional ortodox de la Iași; b) s-a dezbătut și s-a aprobat, ca într-un sinod, *Mărturisirea Ortodoxă de Credință a Bisericii Ortodoxe și Apostolice a lui Hristos*⁵³ (recunoscută mai apoi de întreaga Ortodoxie); c) *s-a obținut un consens* (cu prilejul Sinodului) în ceea ce privește combaterea Mărturisirii de credință calvinizante pusă pe seama Patriarhului Ecumenic Chiril Lukaris.

Prin urmare, toate aceste componente ale întâlnirii ierarhilor și teologilor ortodocși de la Iași (din 1642), îi dau calitatea de *Sinod ortodox*, de ce nu, *panortodox*, fiind primul de această mărime și importanță în Biserica Răsăriteană, după cele șapte Sinoade Ecumenice (dintre anii 325-787).

⁴⁶ Irineu Mihălcescu, *Petru Movilă și Sinodul de la Iași*, Iași, 1943, p. 28.

⁴⁷ Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Milan Šesan, Pr. Prof. Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 312.

⁴⁸ Ioan Gh. Savin, *Mitropolitul Petru Movilă și Sinodul de la Iași. Contribuțiuni românești la viața spirituală rusă*, Iași, 1941, p. 6.

⁴⁹ Prof. Constantin N. Tomescu, *Sinodul de la Iași 1642-1942*, în „Luminătorul”, an. LXXIV (1941), nr. 5-6, p. 259-266.

⁵⁰ N. Iorga, *Tipografia lui Varlaam Mitropolitul, „soborașul” de la Iași*, în „Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor”, București, ed. a II-a, 1929, p. 309-313.

⁵¹ Al. Elian, *Contribuția grecească la „Mărturisirea Ortodoxă”*, în „Balcanica”, V, 1, 1942, p. 79-190.

⁵² Între lucrările sale de bază amintim: *Cazania* (1643), *Cele Șapte Taine ale Bisericii* (1644) și *Răspuns la Catehismul calvinesc* (1645), cf. Niculae Șerbănescu, *La trei sute de ani de la moartea mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXV (1957), nr. 10, p. 1012-1035; Ion Dianu, *Mitropolitul Varlaam Țitor de scriere și de carte românească*, în „Glasul Bisericii”, XL (1981), nr. 1-2, p. 81-103.

⁵³ A apărut în mai multe limbi și ediții (străine și românești), cf. Pr. Dănuț Manu, *Importanța Sinoadelor Răsăritene...*, p. 127; o analiză a lucrărilor privitoare la Petru Movilă și a Sinodului de la Iași din 1642 vezi la: Diac. Gheorghe I. Moisescu, *Note bibliografice în legătură cu pomenirea Sinodului de la Iași și a Mitropolitului Petru Movilă 1642-1942*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LX (1942), nr. 9-10, p. 474-488; Pr. Drd. Constantin Pătuleanu, *Sinodul de la Iași în istoriografia românească și străină (La aniversarea a 350 de ani)*, în „Teologie și Viață”, Serie nouă, II (LXIII)(1992), nr. 11-12, p. 112-133.

The Romanian Contribution to the Synod of Iasi (1642)

The Orthodox Church has always sought to defend her identity both through missionary-pastoral and diplomatic means. The issuing of the Calvinism-influenced Confession of Faith attributed to the Ecumenical Patriarch Cyril Lukaris required thus a response from the Orthodox Church. It was in this context of defending the Orthodox faith in the face of Catholic and Protestant proselytism, in which appeared the Confession of Faith of Peter Moggila – the son of a Romanian Prince who was living in exile in Poland together with his family, due to the troubled times.

The purpose of this work was twofold: on the one hand to present the Orthodox teaching, and on the other hand to oppose the Calvinism-influenced Confession of Faith. For the approval of Peter Moggila's Confession a local Synod is firstly convoked in Kiev, in 1640, then a Synod with participants from the Greek, Russian and Romanian Orthodox world took place in Iasi, in 1642. The Kiev delegation sent by Metropolitan Peter Moggila was composed from: Isaia Trofimovitch Kozloski, the Abbot of the St. Nicholas Monastery, Iosif Cononovitch Gorbatski, the Rector of the Academy of Kiev and Ignatius Oxenovitch Starushitch. The representatives of the Ecumenical Patriarchate were: Porfirius, former Metropolitan of Nicaea, and Hieromonk Meletios the Syrrig, the most learned theologian of the XVIIth century.

It seems natural and logical, even though we lack the documents to attest it, to assume that the hierarchs from Moldavia took part in the Synod as well: Metropolitan Varlaam (former candidate for the seat of the Ecumenical Patriarchate), Bishop Evloghie of Roman, Bishop Anastasie of Rădăuți and Bishop Gheorghe of Huși, as well as the Abbot of the Three Hierarchs Monastery and Rector of the Academy of Iasi, Sofronie Pociatsky.

The Synod debated upon and approved Peter Moggila's Confession of Faith, which afterwards plentifully proved its value and importance through its vast spreading. A major role in assembling and organizing the Synod belonged to the Prince of Moldavia, Vasile Lupu, a worthy follower of the Byzantine Basileuses who, through a wise policy, managed to bring the Metropolitanate of Moldavia in a privileged situation.